

BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARIDA KASBIY-REFLEKSIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA METODIK ASOSLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19185740>

Talabova Dilrabo Tolibovna

Farg'ona viloyati mahorat markazi "Maktabgacha, boshlang'ich va maxsus ta'lim metodikalari" kafedrasini mudiri.

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy asoslari, metodik tizimning tarkibiy tuzilmasi hamda uni takomillashtirish yo'llari yoritiladi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida refleksiv faoliyatni shakllantirishning samarali mexanizmlari ishlab chiqiladi. Tadqiqotda refleksiv texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish mumkinligi ilmiy jihatdan asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: kasbiy kompetensiya, refleksiya, metodik tizim, boshlang'ich ta'lim, pedagogik mahorat, innovatsion yondashuv.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-РЕФЛЕКСИВНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Талабова Дилрабо Толибовна

Заведующая кафедрой «Методы дошкольного, начального и специального образования» Ферганского регионального центра экспертизы.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические основы развития профессионально-рефлексивных компетенций у будущих учителей начальной школы, структурная структура методической системы и пути ее совершенствования. Разработаны эффективные механизмы формирования рефлексивной деятельности на основе компетентностного подхода. Исследование научно обосновывает возможность повышения качества педагогической подготовки путем интеграции рефлексивных технологий в образовательный процесс.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, рефлексия, методическая система, начальное образование, педагогические навыки, инновационный подход.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-REFLEXIVE COMPETENCIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Talabova Dilrabo Tolibovna

Head of the Department of "Preschool, Primary and Special Education Methods" of the Fergana Regional Center of Expertise.

Abstract

This article discusses the theoretical foundations of the development of professional-reflexive competencies in future primary school teachers, the structural structure of the methodological system and ways to improve it. Effective mechanisms for the formation of reflective activity based on a competency-based approach are developed. The study scientifically substantiates the possibility of improving the quality of pedagogical training by integrating reflective technologies into the educational process.

Keywords: professional competence, reflection, methodological system, primary education, pedagogical skills, innovative approach.

Bugungi kunda ta'lim tizimi jadal islohotlar bosqichini boshdan kechirmoqda. Globallashuv, raqamli texnologiyalar taraqqiyoti hamda jamiyat ehtiyojlarining o'zgarishi pedagog kadrlarning kasbiy malakasiga nisbatan yangi talablarni qo'ymoqda. O'qituvchining kasbiy mahorati — ta'lim sifatini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Xususan, O'zbekiston ta'lim siyosatida ham boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda xalqaro standartlarga mos kompetensiyalarni shakllantirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy mas'uliyati va tayyorgarligi masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs kamolotining poydevorini yaratadi, shu sababli bu bosqichda faoliyat yuritadigan o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi alohida ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy o'qituvchi nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki o'z pedagogik faoliyatini tahlil qila olishi, kamchiliklarini aniqlab, ularni bartaraf etish strategiyasini ishlab chiqishi lozim. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi – bu bolaning ta'lim jarayonidagi ilk ustozidir. U nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyachi, psixolog, metodist va motivator vazifasini ham bajaradi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy mas'uliyati quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

– **Ta'lim sifati uchun javobgarlik** – o'quvchilarda savodxonlik, mantiqiy fikrlash, mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish.

– **Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv** – har bir o'quvchining individual qobiliyati va ehtiyojini hisobga olish.

– **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish** – raqamli vositalar, interaktiv platformalar orqali dars samaradorligini oshirish.

– **Tarbiyaviy faoliyatni samarali tashkil etish** – milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan tarbiya berish.

– **Kasbiy etika va pedagogik madaniyat** – o'quvchi, ota-ona va hamkasblar bilan sog'lom munosabatni yo'lga qo'yish.

Pedagog kadrlar tayyorlash jarayonini modernizatsiya qilish mamlakatimizda izchil amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayon O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan muvofiqlashtirilib, kompetensiyaviy yondashuv asosida yangi metodik mexanizmlarni joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirishning metodik tizimini takomillashtirish dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirish – zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu kompetensiya o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish qobiliyatini anglatadi. Kasbiy-refleksiv kompetensiya pedagogning o'z faoliyatini

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

ongli ravishda tahlil qilishi, baholashi va takomillashtirishga yo'naltirilgan ichki mexanizmlar majmuasidir. Refleksiya pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, u o'qituvchining professional o'sishida muhim omil vazifasini bajaradi.

Mazkur kompetensiya tarkibiga pedagogik bilimlarning chuqurligi, metodik mahorat, psixologik sezgirlik, o'z-o'zini baholash qobiliyati hamda kasbiy motivatsiya kiradi. Refleksiv faoliyat o'qituvchining o'z darslarini tahlil qilish, o'quvchilarning natijalarini baholash, pedagogik vaziyatlarni tanqidiy ko'rib chiqish jarayonida namoyon bo'ladi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida kasbiy tayyorgarlik shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan va refleksiv xarakterga ega bo'lishi zarur. Bu esa metodik tizimni yangicha mazmunda tashkil etishni taqozo etadi. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik jarayoni asosan nazariy bilim berishga yo'naltirilgan bo'lib, refleksiv faoliyatni shakllantirishga qaratilgan maxsus mexanizmlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Amaliy mashg'ulotlarda dars tahlili mavjud bo'lsa-da, u ko'pincha yuzaki xarakter kasb etadi. Pedagogik amaliyot davrida talabalar o'z faoliyatini mustaqil baholashga yetarli darajada jalb qilinmaydi. Refleksiv kundalik yuritish, videoanaliz, portfolioga asoslangan baholash kabi innovatsion vositalar tizimli qo'llanilmaydi. Natijada talabalarda kasbiy-refleksiv kompetensiya fragmentar shakllanadi. Shu bois metodik tizimni takomillashtirish zarurati yuzaga keladi. Bu jarayon nazariy tayyorgarlik va amaliy faoliyatning o'zaro integratsiyasini kuchaytirish orqali amalga oshirilishi lozim.

Kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali metodik tizimi quyidagi tamoyillarga asoslanishi maqsadga muvofiq: uzluksizlik, tizimlilik, integrativlik va innovatsionlik.

Ta'lim jarayoniga refleksiv texnologiyalarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Refleksiv kundalik yuritish talabaning o'z pedagogik tajribasini muntazam tahlil qilishiga xizmat qiladi. Dars jarayonini videoyozuv asosida tahlil qilish esa o'z faoliyatini ob'ektiv baholash imkonini beradi. Portfolioga asoslangan baholash tizimi talabaning kasbiy o'sish dinamikasini kuzatish va rivojlanish strategiyasini belgilashda samarali vosita hisoblanadi. Muammoli-ta'lim yondashuvi ham refleksiv fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Real pedagogik vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar talabalarni mustaqil qaror qabul qilishga va o'z xulosalarini asoslashga o'rgatadi.

Pedagogika, psixologiya va xususiy metodika fanlarini integratsiyalash orqali kasbiy kompetensiyaning kompleks rivojlanishiga erishish mumkin. Shuningdek, pedagogik amaliyot jarayonida mentorlik tizimini kuchaytirish ham refleksiv ko'nikmalarni shakllantirishda samarali natija beradi.

Taklif etilgan metodik tizimni amaliyotga joriy etish natijasida talabalarda o'z-o'zini tahlil qilish, pedagogik faoliyatni tanqidiy baholash va kasbiy o'sishni rejalashtirish ko'nikmalari shakllanadi. Refleksiv faoliyatning muntazam tashkil etilishi pedagogik qarorlar qabul qilish sifatini oshiradi. Shuningdek, talabalarda innovatsion pedagogik texnologiyalarni ongli ravishda qo'llash, ta'lim jarayonini moslashtirish va individual yondashuvni amalga oshirish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa boshlang'ich ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirishning metodik tizimini takomillashtirish pedagog kadrlar tayyorlash jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Metodik tizimni refleksiv yondashuv asosida qayta tashkil etish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni integratsiya qilish va amaliyot jarayonini kuchaytirish orqali yuqori malakali, tahliliy fikrlovchi hamda o'z ustida ishlay oladigan pedagoglarni tayyorlash mumkin. Mazkur yondashuv ta'lim sifatini oshirishga, pedagogik faoliyat samaradorligini kuchaytirishga va zamonaviy ta'lim talablariga mos kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy mas'uliyati va tayyorgarligi zamonaviy ta'lim tizimining poydevori hisoblanadi. Ularning yuqori

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

darajadagi bilim, ko'nikma va kompetensiyalarga ega bo'lishi jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, boshlang'ich ta'lim sifatini ta'minlash – avvalo, o'qituvchining kasbiy yetukligini ta'minlashdan boshlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Nodira Azizxo'jayeva. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2014.
2. Ravshan Ishmuhamedov. Pedagogik texnologiyalar asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
3. O'tkir Tolipov. Pedagogik kompetentlik nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2019.
4. Olmos Musurmonova. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. Qodirov B.R. Pedagogik refleksiya va kasbiy o'sish omillari. – Toshkent: Tafakkur, 2021.